

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1945 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser om val av huvudmän i sparbank.

I två inom riksdagen väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren under nr 32 av herr *Leander* jämte nio av kammarens övriga ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 64 av herrar *Svensson* i Alingsås och *Forsberg*, hemställes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av 1923 års sparbankslag att huvudmännens rätt att omvälja sig själva avskaffas och ersättes med en valordning i huvudsaklig överensstämmelse med den i motionen angivna».

Till stöd för detta yrkande anföres i motionerna följande:

»Vid tidigare tillfällen har riksdagen haft att taga ställning till framställningar rörande sådan ändring av gällande sparbankslag som innebär att en förändring av valordningen för val av huvudmän för sparbankerna kommer till stånd. Senast vid 1943 års riksdag behandlades en motion i detta ärende. Även vid 1937 års riksdag förelåg en liknande motion till behandling. Vid 1943 års riksdag beslöt andra kammaren med mycket stor majoritet biträda motionens syfte medan däremot första kammaren ställde sig avvisande.

Den egentliga anledningen till att åtgärder från riksdagens sida hittills icke vidtagits synes vara att man förväntat att en översyn beträffande sparbankslagen i sin helhet var att förvänta. Det har emellertid visat sig att något förslag till en mera allmän revision av sparbankslagen icke kommit till stånd, och när en sådan *eventuell* revision kan komma till stånd vet man överhuvud taget ingenting om. Det kan därför vara på sin plats att de i motionerna tidigare framförda synpunkterna ånyo komma under riksdagens prövning.

I § 9 i lag om sparbanker av den 29 juni 1923 säges nämligen, att 'sparbanks angelägenheter skola handhavas dels av huvudmän, vilka skola såsom representanter för insättarna övervaka sparbankens förvaltning, och dels av en av huvudmännen utsedd styrelse, som skall handhava den omedelbara ledningen av sparbankernas verksamhet'. Huvudmännen skola enligt § 10 av samma lag vara till antalet minst 20 och högst 50. Tidigare hade huvudmännen rätt att helt välja sig själva till detta uppdrag. 1923 års lag begränsade emellertid denna rätt till att omfatta två tredjedelar av antalet huvudmän, medan den återstående tredjedelen numera skall utses av kommunalstämma, kommunalfullmäktige, allmän rådstuga, stadsfullmäktige, municipalstämma, municipalfullmäktige, landsting, häradsrätt eller hushållningssällskap. Majoriteten av huvudmännen i en sparbank kan alltså allttjämt i enlighet med nu gällande bestämmelser omvälja sig själv till detta uppdrag.

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 8 saml. Nr 17.

När det gäller sparbankernas huvudmannainstitution måste dessa valbestämmelser utan tvivel anses såsom föråldrade, och en revision av ifrågasvarande valordning synes oss vara fullt motiverad. Den nu gällande valordningen strider mot demokratisk uppfattning och har säkerligen också inverkat på så sätt att ålderssiffrorna inom sparbankernas huvudmannainstitutioner blivit synnerligen höga, även om det måste erkännas att åsatser gjorts för att nedbringa desamma. Vidare äro dessa valbestämmelser av sådan innebörd, att man näppeligen kan göra gällande att sparbankerna på detta sätt äro fast förankrade bland folket, vilket ju dock är avsikten om sparbankerna skola vara vad man gärna vill göra gällande att de äro, nämligen folkets banker.

Det synes oss vara mest ändamålsenligt, att huvudmännens rätt att välja sig själva helt avskaffas och att det i sparbankslagen införes bestämmelser om att huvudmännen skola utses av de kommunala organen inom respektive sparbankers verksamhetsområden. Det torde heller icke möta några större svårigheter att fixera dessa verksamhetsområden, synnerligast som nu gällande lag föreskriver att sparbankernas reglementen skola innehålla uppgift om banks verksamhetsområde.

De kommunala organ som bära ifrågakomma vid tillsättandet av huvudmän för sparbankerna äro enligt vår uppfattning landstingen samt de kommunala stämmorna och fullmäktigeinstitutionerna. Genom ett dylikt förfaringssätt skulle de folkvalda representanterna komma att å folkets vägnar utse dessa huvudmän, vilka alltså indirekt bleve utsedda av ortens befolkning. Med denna valordning skulle också vinnas att samtliga orter inom respektive bankers verksamhetsområden skulle bliva representerade inom huvudmannainstitutionerna.

Vi äro övertygade om att en förändring i den riktning vi här angivit utslutande skulle vara till gagn för våra svenska sparbankers fortsatta verksamhet och leda till ett ökat förtroende från kommunernas och folkets sida.»

Det i motionen väckta spörsmålet var föremål för behandling av 1937 års riksdag i anledning av ett motionsvis framfört förslag i syfte att samtliga huvudmän i sparbank skulle utses i offentlig ordning. *Bankoutskottet* framhöll i sitt i ärendet avgivna utlåtande (nr 65) vikten av att sparbankernas organisation vore så anordnad, att största möjliga garanti ernåddes för att de erhöle den mest dugliga ledningen och sålunda på bästa sätt kunde fullgöra sin verksamhet i samhällets tjänst. I den mån detta syfte kunde nås genom ändrade bestämmelser om utseendet av huvudmännen borde detta ske. Utskottet ville därför icke ställa sig avvisande till tanken att ett försök gjordes att utfinna regler, som om möjligt bättre än de nuvarande kunde tillgodose de olika intressen — det allmännas, insättarnas och låntagarnas; — som berördes av sparbankerna. Ett dylikt övervägande syntes främst bära inriktas på frågan om ökad möjlighet för representation i sparbankernas olika organ av de stora grupperna av småsparare. Även om erfarenheten från vissa sparbanker i södra Sverige visat, att ett sådant syfte kunde tillgodoses inom ramen av gällande bestämmelser, skulle en utveckling i antydd riktning påskyndas, därest den nuvarande självkompleteringsrätten för huvudmännen begränsades. Enligt utskottets mening borde utredningen av frågan

lämpligen ske i samband med den blivande revisionen av sparbankslagen. *Riksdagen* biföll utskottets hemställan, att de i ämnet väckta motionerna finge anses besvarade med vad utskottet anfört.

Frågan upptogs på nytt i en vid 1943 års riksdag väckt motion. Över denna motion inhämtade utskottet i vederbörlig ordning utlåtande av sparbanksinspektionen, varjämte utskottet anhöll, att svenska sparbanksföreningens styrelse ville avgiva och till utskottet inkomma med yttrande över motionen.

I anledning härav anförde *sparbanksinspektionen* i utlåtande den 2 mars 1943 följande:

»I motionen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av 1923 års sparbankslag att huvudmännens rätt att omvälja sig själva avskaffas och ersättes med en sådan valordning att huvudmännen utses av de kommunala organen, landsting, kommunalstämma och fullmäktigeinstitutioner, inom respektive sparbankers verksamhetsområden.

Enligt 3 § 5) sparbankslagen skall reglemente för sparbank angiva, bl. a., huvudmännens antal och grunderna för val av huvudmän. I 10 § samma lag föreskrives, att huvudmännen skola vara minst tjugu och högst femtio, att de skola utses på sätt sparbankens reglemente föreskriver samt att i reglementet skall stadgas, att minst en tredjedel av huvudmännen skall tillsättas av kommunalstämma, kommunalfullmäktige, allmän rådstuga, stadsfullmäktige, municipalstämma, municipalfullmäktige, landsting, häradsrätt eller hushållningssällskap.

Beträffande sättet för utseende av de huvudmän, som icke enligt lagen skola tillsättas av nämnda korporationer, finnas inga närmare bestämmelser meddelade. Dessa utses i allmänhet av samtliga huvudmän eller av de huvudmän, som ej tillsatts i offentlig ordning, d. v. s. huvudmännen komplettera sig själva. I omkring ett 60-tal fall utses emellertid samtliga huvudmän av offentlig korporation.

Gällande bestämmelser i förevarande ämne ha tillkommit efter förslag av 1920 års sparbankssakkunniga. Dessa hänvisade i sitt år 1921 avgivna betänkande, sid. 50, bl. a. till att det dittillsvarande systemet, enligt vilket huvudmännen till hela antalet kunde komplettera sig själva, i regel medförde, att huvudmännen toges ur en relativt begränsad krets. Beträffande vad de sakkunniga i övrigt anförde i detta ämne får sparbanksinspektionen hänvisa till nämnda betänkande. Till förekommande av de med självkompletteringssystemet förenade olägenheterna skulle enligt de sakkunnigas förslag en tredjedel av huvudmännen utses genom offentlig korporation. De sakkunniga ansågo däremot, att sparbankerna fortfarande borde ha full frihet att bestämma över valet av huvudmännens flertal.

I förevarande motion har gjorts gällande att nuvarande valbestämmelser måste anses som föråldrade. Den nuvarande valordningen strede mot all demokratisk uppfattning och hade dessutom säkerligen inverkat på så sätt, att ålderssiffrorna inom sparbankernas huvudmannainstitutioner blivit anmärkningsvärt höga.

Enligt inspektionens mening torde det innebära betänkligheter, att helt kommunvalda organ skola bestämma om en sparbanks låne- och räntepolitik, användningen av sparbanks vinstmedel m. m. Det torde enligt vad erfarenheten giver vid handen icke kunna anses självfallet, att av kom-

munala korporationer valda huvudmän vid konflikt mellan å ena sidan kommunens intressen och å andra sidan de intressen, som sparbank företräder såsom förvaltare av insättarnas medel och såsom kreditgivare till allmänheten, skola vara lika villiga att giva dessa senare intressen företräde som på annat sätt utsedda huvudmän. Samma betänkligheter i detta hänseende göra sig icke gällande, om endast en minoritet av huvudmännen utses av kommunal korporation. Det kan dock råda viss tvekan, huruvida sådana institutioner som häradsrätt och hushållningssällskap erbjuda önskvärd garanti för att huvudmännen bli utsedda med tillräcklig hänsyn till fördelningen av invånarna på olika befolkningsgrupper. Inspektionen vill även framhålla, att erfarenheten från de sparbanker, där huvudmännen i sin helhet utses av kommunala valkorporationer, icke synes visa att en önskvärd föryngring av huvudmannakårerna ernåtts genom sådan valmetod.

Inspektionen vill emellertid icke bestrida, att självkompletteringssystemet även i dess nuvarande utformning kan medföra, att huvudmännen komma att tagas ur en relativt begränsad krets och att en sparbanks ledning därigenom ej alltid fått den förankring bland insättarna, som vore önskvärd. En relativt ofta framträdande brist i huvudmannakårs sammansättning är, att större eller mindre delar av en sparbanks verksamhetsområde blivit orepresenterade eller alltför litet representerade i huvudmannakåren. Av skäl som i det föregående anförts har inspektionen ej ansett sig kunna förorda en reform av nuvarande valbestämmelser, gående ut på att huvudmännen helt skola utses av kommunala och därmed likartade korporationer. Möjligen skulle det av motionärerna uppställda syftet kunna gagnas genom att ersätta nuvarande valbestämmelser med stadganden, innefattande rätt för insättarna att välja huvudmän. En sådan fråga bör emellertid göras till föremål för ingående utredning och en dylik utredning bör då ske i samband med en allmän revision av sparbankslagstiftningen, som snart torde bli nödvändig.

Under återopande av det sålunda anförda får sparbanksinspektionen avstyrka i förevarande motion framlagt förslag.»

Svenska sparbanksföreningens styrelse yttrade i skrivelse till utskottet den 20 februari 1943 följande:

»Motionärerna åsyfta en sådan ändring av sparbankslagen, att huvudmännen skola utses av vissa kommunala organ: landstingen och de kommunala stämmorna och fullmäktigeinstitutionerna. Av motionärernas kritik mot den nuvarande ordningen synes framgå, att de avse, att genom den påyrkade ändringen skulle vinnas bättre överensstämmelse med vårt lands demokratiska ordning, en föryngring av huvudmannainstitutionen samt en fastare förankring bland folket så att sparbankerna skulle bli, 'vad man gärna vill göra gällande att de äro, nämligen folkets banker'.

Styrelsen hyser för sin del den uppfattningen, att de av motionärerna antydda syftemålen i stort sett äro uppnådda eller i varje fall kunna uppnås inom den nuvarande ordningens ram. För närvarande skall enligt lagen minst en tredjedel av huvudmännen utses av vissa kommunala organ eller av häradsrätt eller av hushållningssällskap. I sparbankernas reglementen har huvudmannainstitutionens sammansättning fastställts på många olika sätt, och det förekommer fall, där samtliga huvudmän skola utses av kommunala organ. Någon väsentlig fördel av sistnämnda ordning har icke

kunnat skönjas, i varje fall icke på det sättet att dessa sparbanker skulle ha framträtt såsom mer välskötta eller mer folkligt inriktade än andra sparbanker.

Med nuvarande valordning bli huvudmännen i regel väl så representativa för sparbankernas verksamhetsområden som det vore möjligt att uppnå med någon annan valordning. Om huvudmannainstitutionen på sina håll företer brister, äro dessa snarast att hänföra till att huvudmännens verksamhet ofta nog begränsar sig till deltagande i årssammanträdena. Inom sparbanksväsendet har man emellertid särskilt på senare år fått upp ögonen för betydelsen av att de cirka 14 000 huvudmännen intresseras för sparbankernas verksamhet och om möjligt förmås att mer eller mindre aktivt utföra sin huvudmannagärning till sparbankernas nytta. Åtskilligt har gjorts i detta syfte, och ytterligare åtgärder äro att förvänta. Den mycket eftersträvansvärda föryngringen av huvudmannakåren pågår, bl. a. genom att en övre åldersgräns allmlera tillämpas.

Styrelsen vill emellertid framhålla, att valet av huvudmän visserligen bör ske med hänsyn till att sammansättningen blir representativ för verksamhetsområdets skilda delar och kanske än mer för de olika befolkningslager, som finnas inom området. Men det får inte förglömmas, att sparbankerna äro institutioner med ekonomisk och finansiell verksamhet och att deras styrelser i regel rekryteras ur huvudmannakåren. Det är därför av största vikt att till huvudmän väljas personer med tillräckliga kvalifikationer för uppdraget.

De, som rikta kritik mot valordningen för huvudmannainstitutionen, stöda sig i allmänhet på lösliga principuttalanden. Under de mer än 100 år, som sparbankerna verkat i vårt land, ha sparbankerna undergått en utveckling, som ingalunda tyder på någon påtaglig brist i organisationen. Fastmera torde de vunna erfarenheterna giva vid handen, att ledningen av sparbankerna legat i goda händer.

Folkets förtroende ha sparbankerna tillvunnit sig främst genom arten av sin verksamhet, genom den trygghet, som de kunnat erbjuda insättarna, och den stabilitet i lånevillkoren, som låntagarna fått åtnjuta. Genom sin skol-sparverksamhet, sina sparklubbar, sin ekonomitjänst ha sparbankerna under senare år sökt och lyckats utvidga sin sedan gammalt goda kontakt med breda folklager, och genom centralt samarbete med de stora folkrörelserna skapas förutsättningar för ytterligare utbredning av sparbankernas sparfrämjande verksamhet. Allt färre bli de sparbanker, där man icke insett nyttan av att hava dugliga representanter för de stora folkrörelserna med bland huvudmän och styrelsemedlemmar. Styrelsen vågar för sin del hävda, att sparbankerna — som icke ha några egna eller andras vinstintressen att tillgodose — på dessa sätt mycket mer än som kan ske genom en ändring av sättet för val av huvudmän skapat och kunna utveckla sin ställning som hela folkets sparbanker. Sparbankernas nära fyra miljoner motböcker med en insättarbehållning av i genomsnitt över 1 000 kronor tala sitt tydliga språk. Styrelsen vill som sin mening uttala, att en omläggning av valordningen för huvudmannainstitutionen åtminstone för närvarande icke kan anses påkallad. En utredning i detta hänseende synes i varje fall böra anstå till dess en allmän revision av sparbankslagen anses böra ske. Redan nu vill dock styrelsen framhålla sina starka betänkligheter mot den av motionärerna föreslagna valordningen. De kommunala representationerna äro politiskt valda. All sannolikhet talar för att även huvudmännen skulle komma att väljas

efter partilinjer. Hur personvalet kan komma att utfalla är ovissst och mycket beroende på kommunens intresse för sparbanken. Man riskerar, att kvalifikationerna för ifrågavarande speciella uppdrag kunna bli svaga liksom även att personer kunna väljas, beträffande vilka huvudsyftet är att förr eller senare bereda dem plats i sparbankens styrelse såsom belöning för arbete i partiernas eller kommunens tjänst.

Vid bedömandet av det av motionärerna framförda förslaget måste också beaktas, att kommunerna tillhöra sparbankernas största låntagare och hava intresse av att erhålla billiga och på annat sätt fördelaktiga lån. Att en låntagargrupp erhåller ett så dominerande inflytande på sparbankernas skötsel, som motionärerna avsett, är tydligen olämpligt och kan medföra risker för sparbankerna. Faran för en olycklig utveckling i detta hänseende är kanske mindre för de större sparbankerna med deras mera omfattande verksamhetsområden men är mycket påtaglig för sparbanker, vilkas områden omfatta endast en eller annan socken.

Även om man icke är benägen att acceptera alla de synpunkter, som här framförts, synes dock enighet böra kunna råda därom, att en politisering av sparbankerna skulle vara den nära nog olyckligaste väg man kunde välja för en ändring av huvudmannainstitutionen. En politisering synes icke ägnad att tillvinna sparbankerna något ökat förtroende från folkets sida, kanske tvärtom.

Under återopande av det anförda får styrelsen för Svenska sparbanksföreningen avstyrka bifall till förevarande motion.»

För egen del anförde utskottet i sitt i ärendet avgivna utlåtande nr 48 följande:

»De uttalanden, som på sätt framgår av det ovanstående gjordes av 1937 års bankoutskott vid behandlingen av samma fråga som i den nu föreliggande motionen, äga enligt utskottets mening alltjämt giltighet. Utskottet ställer sig fortfarande tveksamt till förslaget, att hela huvudmannainstitutionen skulle utses av offentliga korporationer, och delar de betänkligheter mot en dylik anordning, som framförts i de avgivna yttrandena. Utvecklingen under de senaste åren har i själva verket gått i den riktning, som åsyftas i motionen. Vad beträffar önskemålet om en förnygring av huvudmannainstitutionen, ha sålunda strävanden från sparbanksinspektionen och sparbanksföreningen redan medfört vissa resultat. Det torde knappast vara alltför optimistiskt att hysa den uppfattningen, att vårt sparbanksväsende genom fortsatta egna initiativ skall kunna verksamt bidra till att huvudmannakåren erhåller en alltmer ändamålsenlig sammansättning.

Av det sagda följer emellertid ingalunda, att förhållandena för närvarande i alla avseenden äro tillfredsställande, så att en ändring av gällande valbestämmelser skulle kunna anses obehövlig. Såsom sparbanksinspektionen anför, kan det nuvarande självkompletteringssystemet leda till att huvudmännen komma att utses ur en relativt begränsad krets med påföljd att en sparbanksledning därigenom ej alltid får den förankring bland insättarna, som vore önskvärd. En annan konsekvens av systemet är, att större eller mindre delar av en sparbanks verksamhetsområde ofta blivit orepresenterade eller alltför litet representerade i huvudmannakåren. Med hänvisning till sitt år 1937 gjorda uttalande vill utskottet nu begränsa sig till att på nytt framhålla angelägenheten av att frågan om en ändring av nuvarande bestämmelser om utseende av huvudmän måtte i samband med den blivande

allmänna revisionen av sparbankslagen göras till föremål för utredning i syfte att tillförsäkra insättarna ökat inflytande vid valet av huvudmän och därmed även på sparbankens ledning. Såsom sparbanksinspektionen framhållit, torde en sådan revision snart bli nödvändig, varför det kan förväntas att frågan inom en nära framtid bringas till en lösning. Vid sådant förhållande torde anledning nu saknas för riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om särskild utredning i ärendet.

På grund av det anförda hemställer utskottet, att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Vid utskottets utlåtande var fogad en *reservation*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i sparbankslagen, att huvudmännens rätt att omvälja sig själva avskaffades och ersattes med valrätt för insättare eller allmänna korporationer.

Första kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt, var-
emot andra kammaren avslög utskottets hemställan och i stället biföll den vid utlåtandet fogade reservationen med den ändring däri, att ur hemställan skulle uteslutas orden »insättare eller».

Frågan hade således förfallit vid 1943 års riksdag.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har utskottet vid de tillfällena under de senare åren, då frågan om sättet för huvudmännens utseende upptagits inom riksdagen, företrätt den uppfattningen, att det nuvarande självkompletteringssystemet icke i alla avseenden fungerat tillfredsställande. Sålunda anförde utskottet i sitt år 1943 i ärendet avgivna utlåtande, att huvudmännen i många fall kommit att utses ur en relativt begränsad krets med påföljd att sparbankerna icke alltid fått den förankring bland insättarna, som vore önskvärd. Större eller mindre delar av en sparbanks verksamhetsområde hade ofta blivit orepresenterade eller alltför litet representerade i huvudmannakåren. Det har också gjorts gällande, att den nuvarande valordningen i viss mån lett till att ett jämförelsevis stort antal huvudmän kommit att väljas bland personer med hög ålder.

Utskottet.

I betraktande av ovan angivna förhållanden har utskottet vid tidigare behandling uttalat sig för att frågan om sättet för huvudmännens utseende gjordes till föremål för utredning, varvid utskottet förutsatte, att utredningen skulle verkställas i samband med den väntade allmänna revisionen av sparbankslagen. Utskottet är alltjämt av samma uppfattning. Med hänsyn härtill finner utskottet sig nu böra föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att denna revision måtte igångsättas med det snaraste och att i direktiven för den blivande utredningen måtte ingå uppdrag att närmare undersöka, vilka åtgärder som lämpligen böra vidtagas i syfte att giva huvudmannainstitutionen en mera allsidig och ändamålsenlig sammansättning än för närvarande. Härvid böra såväl de i de nu väckta motio-

nerna framförda synpunkterna som andra under diskussionen framkomna förslag till ändrade valbestämmelser för huvudmännen komma under omprövning.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 32 och II: 64, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en allmän revision av sparbankslagen måtte snarast igångsättas och att därvid i överensstämmelse med vad utskottet ovan anfört frågan om ändrade grunder för utseende av huvudmän i sparbank måtte upptagas.

Stockholm den 15 mars 1945.

På bankoutskottets vägnar:

GUST. SVEDMAN.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Sandström, Sundvik, Leander, Edin, Lindblom, Löfgren, Andersson* i Tidaholm och *Ljungdahl**;

från andra kammaren: herrar *Svedman, Paulsen, Mattsson, Eriksson* i Sandby, *Johnsson* i Kastanjegården, *Sundberg, von Seth* och *Svensson* i Alingsås.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.